

Designing a Model of the Islamic-Iranian Citizenship Culture Based on the Metasynthesis Method along with Suggestions for its Development

Hamidreza Khanmohammadi Hezave¹, Hasan Zarei Matin^{2*}, Mohammad Mirehei³,
Seyed Hossein Akhavan Alavi³, Amin Faraji³

1. Ph.D. holder, College of Farabi, University of Tehran, Qom, Iran

2. Professor, College of Farabi, University of Tehran, Qom, Iran

3. Assistant Professor, College of Farabi, University of Tehran, Qom, Iran

(Received: July 28, 2018 ; Accepted: September 14, 2019)

Abstract

Two decades into the third millennium, citizenship culture has emerged as a new and controversial subject among sociologists and the scholars of other related areas. Hence, in the past few years scholars have presented several models of the citizenship culture for Western civil society which don't fit well into the Islamic-Iranian principles of our society. Therefore, the present study aims to provide a model of citizenship culture based on Islamic-Iranian principles using a descriptive-exploratory study via a developmental-applied approach. The statistical population of the study – which is used to assess the content validity of the model - regarded the experts of the field of culture and civil rights practicing within Iran. Fifteen people were selected as the study sample through purposive sampling method. The data collection instrument was the deep library research and an expert questionnaire. Finally, in this study, which was based on a seven-step meta-synthesis approach, a model of citizenship culture based on Islamic-Iranian principles is presented which includes three dimensions regarding legal issues, duties, and values of citizenship, with 13 main components. Finally, the strategies for the development and enhancement of the culture of Islamic-Iranian citizenship in Iran are presented.

Keywords

Citizenship culture, Citizenship rights, Citizenship duties, Citizenship values, Meta-synthesis.

* Corresponding Author, Email: matin@ut.ac.ir

طراحی الگوی فرهنگ شهروندی اسلامی- ایرانی مبتنی بر روش فراترکیب و راهکارهایی برای توسعه آن

حمیدرضا خان محمدی هزاوه^۱، حسن زارعی متین^{۲*}، محمد میرهای^۳، سید حسین اخوان علوی^۳، امین
فرجی^۳

۱. دکتری، دانشکده مدیریت و حسابداری، پردیس فارابی دانشگاه تهران، قم، ایران

۲. استاد، دانشکده مدیریت و حسابداری، پردیس فارابی دانشگاه تهران، قم، ایران

۳. استادیار، دانشکده مدیریت و حسابداری، پردیس فارابی دانشگاه تهران، قم، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۵/۰۶ - تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۶/۲۳)

چکیده

با ورود به هزاره سوم، فرهنگ شهروندی به منزله مقوله‌ای نوین و پرمنافشه بین صاحب‌نظران جامعه‌شناسی و دیگر حوزه‌های وابسته پدیدار شد. ازین‌رو، در سالین اخیر اندیشمندان الگوهای متعددی از فرهنگ شهروندی برای جامعه مدنی غرب ارائه داده‌اند که این مدل‌ها با مبانی اسلامی- ایرانی جامعه ایران سازگاری چندانی ندارد. بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف ارائه الگوی فرهنگ شهروندی مبتنی بر مبانی اسلامی- ایرانی و بر مبنای مطالعه‌ای توصیفی- اکتشافی با رویکردی توسعه‌ای- کاربردی انجام شد. جامعه آماری پژوهش برای سنجش اعتبار محتوایی مدل شامل خبرگان و متخصصان فعال در حوزه فرهنگ و حقوق شهروندی در کشور بود. نمونه آماری به روش هدفمند قضاوتی به تعداد ۱۵ نفر انتخاب شد. ابزار گردآوری داده‌ها شامل مطالعات عمیق کتابخانه‌ای و پرسشنامه خبرگانی بود. در نهایت، در این پژوهش، مبتنی بر روش هفت‌مرحله‌ای فراترکیب، الگوی فرهنگ شهروندی بر اساس مبانی اسلامی- ایرانی ارائه شد که شامل سه بُعد حقوقی و وظیفه‌ای و ارزشی شهروندی و سیزده مؤلفه اصلی است. همچنین، در پایان، راهکارهای توسعه و ارتقای فرهنگ شهروندی اسلامی- ایرانی ارائه شده است.

کلیدواژگان

ارزش‌های شهروندی، حقوق شهروندی، روش فراترکیب، فرهنگ شهروندی، وظایف شهروندی.

* رایانامه نویسنده مسئول: matin@ut.ac.ir

مقدمه

شهروندی و مقوله فرهنگ شهروندی مفهومی نوین است که با ورود به هزاره سوم اهمیتی ویژه یافته است (Miao et al 2018)؛ تا آنجا که می‌توان گفت فرهنگ و شهروندی، هر دو، از مفاهیم پرمناقشه و جدال‌برانگیز میان صاحب‌نظران جامعه‌شناسی و دیگر حوزه‌های وابسته در دنیای پسامدرن است (مهدوی و عاشوری ۱۳۹۳). فرهنگ شهروندی متأثر از سازه‌ای انسان‌ساخت و جمعی است که الزاماتی را در قالب ارزش‌ها و هنجارها به زندگی انسانی وارد ساخته است. این الزامات، اگرچه در طول تاریخ یکسان نبوده‌اند، سیر تاریخی مفهوم فرهنگ شهروندی نشان‌دهنده وابستگی معنا و مصداق فرهنگ به ارزش‌های اجتماعی، فرهنگی، و اقتصادی شهروندی است (شاه‌طالبی و همکاران ۱۳۸۸؛ نیازی و همکاران ۱۳۹۳). به طور کلی، فرهنگ شهروندی مقوله‌ای فرهنگی است و مجموعه‌ای از قوانین و مقررات و توانمندی‌های اکتسابی تک‌تک افراد را دربرمی‌گیرد و با تصحیح رفتارها زمینه‌های لازم را برای رشد و توسعه جامعه فراهم می‌آورد (Tobias 1997). به تعبیر مورد وفاق اکثر متخصصان، فرهنگ شهروندی سبک زندگی انسان در قالب سوژه شهروند در بافت شهری و متأثر از نیازهای حال و آینده تعریف شده است تا آنجا که با پیوند خوردن مفهوم رفاه اجتماعی با جایگاه شهروندی همه شئون زندگی جمعی در قالب فرهنگ شهروندی شدیداً متأثر از تعبیر مفهوم رفاه می‌شود (نیازی و همکاران ۱۳۹۳).

در عین حال، تغییرات گسترده محیطی در ابعاد مختلف اجتماعی، امنیتی، سیاسی، اقتصادی، و ... در سطوح ملی و جهانی باعث شده لزوم ایجاد یک الگوی فرهنگ شهروندی غنی به منزله مقوله‌ای تأثیرگذار بر مسائل مختلف ملی و بین‌المللی از ضرورت بالایی در سالیان اخیر برخوردار شود (Desselle et al 2018). به طور کلی، از بُعد ملی، یکی از مسائل مهم امروز کشور تمرکز حدوداً ۷۰ درصدی جمعیت در شهرهاست که به علت رشد سریع این تجمع فرصتی برای رشد و تثبیت فرهنگ بومی وجود نداشته است. از آنجا که بازگشت به گذشته امکان‌پذیر نیست و تلاش‌های دولت برای توسعه روستایی در بهترین شرایط فقط بر کاهش سرعت مهاجرت اثرگذار است، لازمه حل مسائل شهری

طراحی الگوی فرهنگ شهروندی اسلامی- ایرانی مبتنی بر روش فراترکیب و راهکارهایی برای توسعه آن □ ۳۵۳

و بحران‌های شهرنشینی و اصلاح رفتار شهروندان وجود یک فرهنگ مناسب شهروندی است که این مقوله جزء پایه‌های اساسی توسعه شهری به شمار می‌رود.

جدول ۱. نواقص الگوهای فرهنگ شهروندی غربی

نام الگو	سال	نواقص
مارشال	۱۹۸۱	احساس تعلق اجتماعی و تعلق به هویت ملی را نادیده گرفته است. مردم به سیر تاریخی و قدرت سیاسی و ملی خود بی‌علاقه‌اند. مردم نوعی انزوای اجتماعی و مهاجرت از جامعه خود را در پیش می‌گیرند.
ترنر	۱۳۷۶	هیچ اهمیتی برای تعلق به هویت محلی و ملی قائل نشده است. شهروندان دچار نوعی انزوای فرهنگی و اجتماعی شده و در پی مهاجرت‌اند. شهروندان به فرهنگ جامعه ملی خود بی‌اعتنا شده‌اند. فرهنگ شهروندی را یک عامل آرمانی و ذهنی معرفی کرده و کمتر به واقعیات و عینیت الگوی فرهنگ شهروندی در عصر حاضر توجه کرده است. بر بسط الگوهای فرهنگ شهروندی بر اساس دیدگاه محلی غرب به‌خصوص امریکا، بریتانیا، و ... تأکید کرده است.
پارسنز	۱۹۶۴	با وجود شکل‌گیری دهکده جهانی، الگویی یکپارچه برای شکل‌گیری معرفت‌های فرهنگ شهروندی ارائه نداده است. الگوهای موجود مبتنی بر هویت‌های تجزیه‌شده شهروندی- چون دورگه بودن شهروندان، شهروند بی‌اعتنا، شهروند جهانی که از هم متمایزند- شکل گرفته‌اند. از دیدگاه تکامل‌گرایی به بسط الگوی فرهنگ شهروندی همراه توسعه الگوی کثرت‌گرایی در برابر خاص‌گرایی پرداخته است.
پوپر	۲۰۰۶	الگوی فرهنگ شهروندی را جزء متغیرهای اکسپاتی جوامع توسعه‌یافته در برابر جوامع سنتی دانسته است، که تمایل به بسط الگوهای انتسابی دارند. رعایت حقوق و وظایف شهروندی در فرهنگ جامعه امریکایی را نوعی جبر اجتماعی، که خارج از انسان است، برای حفظ دموکراسی در امریکا برای شهروندان لازم و اجرائی دانسته است.
همیلتون	۲۰۰۴	بر هویت مدنی در قالب مفهوم فرهنگ شهروندی تکیه کرده است. شهروندان را آزاد می‌داند که فقط برای مسائلی خاص یک جامعه را شکل داده‌اند.
جرارد دلاتی	۱۹۹۷	فرهنگ شهروندی را شامل سه بُعد مشارکت‌جویی و مسئولیت‌پذیری و رعایت قانون دانسته است و به ارزش‌های شهروندی و حقوق شهروندی چندان توجه نکرده است.
فرهنگ مدنی دالگران	۲۰۰۳	الگوی شهروندی را در چهار بُعد دیده است: حقوقی مبتنی بر تفکر لیبرالیسم، وظایفی و مسئولیتی مبتنی بر دیدگاه جمهوری‌خواهانه، مشارکتی یا رادیکال، اجتماع‌گرایی. این در حالی است که به مبانی ارزشی و اخلاقی شهروندی توجه چندانی نکرده است. در عین حال تفکر لیبرالیسم آن بسیار غالب است.
کر و کلپور	۲۰۰۴	ابعاد فرهنگ شهروندی را شامل مواردی چون آگاهی، ارزش‌ها، اعتماد، فضاها، کردارها، و هویت‌ها در نظر گرفته است. این در حالی است که مباحث حقوق شهروندی و وظایف شهروندی در این مدل مطرح نشده است.
همت و استهبیلی	۲۰۱۱	به مؤلفه‌هایی از قبیل هویت و تعلق ملی و محلی و نیروها و عوامل جهانی و حوادث و اتفاقات جهانی توجه کرده اما مسائل ارزشی و حقوقی را نادیده گرفته است.
کافی و لیبی	۲۰۰۹	به مؤلفه‌هایی چون پابندی به قوانین کشور و احترام به افراد دیگر و دولت و خود تکیه کرده و در عین حال حقوق شهروندی را نادیده گرفته است.
	۲۰۰۹	ارزش‌های فرهنگ شهروندی و هنجارهای فرهنگ شهروندی را مطرح کرده ولی حقوق و وظایف شهروندی را نادیده گرفته است.

از بُعد جهانی نیز فرهنگ شهروندی به شدت متأثر از پیشرفت و توسعه و بسیط بودن تعاملات افراد با دنیای اجتماعی و گسترش تکنولوژی‌های صنعت ارتباطی است. این موضوع در عصر حاضر اجباری و ضروری و غیر قابل کنترل است و بُعد فراملی به خود گرفته است. مفهوم جهانی شدن شهروندی با بسط اطلاعات و تغییرات بنیادی در همه حوزه‌های شهروندی - اعم از اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، امنیتی، و ... - همراه است و موجب ضعف فرایندهای محلی و ملی شهروندی و تقویت غربی کردن یا امریکایی کردن فرهنگ شهروندی شده است. با این حال، نگاهی گذرا به دیدگاه‌های اندیشمندان غربی در حوزه فرهنگ شهروندی در جدول ۱ نشان می‌دهد نواقص زیادی در اجرای الگوهای فرهنگ شهروندی غربی در جمهوری اسلامی ایران وجود دارد که با معیارهای اسلامیت و جمهوریت و ارزش‌های اسلامی - ایرانی جامعه چندان سازگار نیست.

نگاهی کوتاه به مطالعات علمی انجام شده در داخل کشور در حوزه فرهنگ شهروندی نشان می‌دهد دیدگاه پژوهشگران ایران متأثر از الگوهای ارائه شده برای فرهنگ شهروندی در جامعه مدنی غرب است. این در حالی است که بررسی‌های مقایسه‌ای انجام شده (جدول ۱) نشان می‌دهد الگوهای غربی فرهنگ شهروندی پاسخگوی مبانی ارزشی و حقوقی و تکالیف اسلامی - ایرانی جامعه ایران نیستند. در عین حال، گستره شهرنشینی در ایران در سالیان اخیر و چالش‌های اساسی که در این حوزه به وجود آمده لزوم ایجاد یک الگوی فرهنگ شهروندی غنی مبتنی بر مبانی اسلامی - ایرانی و تأکید بر معیارهای ملی و منطقه‌ای و محلی را دوچندان ساخته است؛ به نحوی که در عین حفظ هویت ملی بتواند از تجارب سایر جوامع برای بهره‌مندی از معیارهای فرهنگ شهروندی در جهت توسعه همه‌جانبه جامعه استفاده کند و از تقلید کورکورانه از الگوهای غربی پرهیزد. بر این اساس، پژوهشگران در پژوهش حاضر در پی ارائه الگوی فرهنگ شهروندی مبتنی بر مبانی اسلامی - ایرانی بوده‌اند تا، ضمن پوشش خلأ تحقیقاتی موجود، چالش‌های شهروندی در سطح کشور کاهش یابد. بنابراین، پژوهش با این سؤال آغاز می‌شود که ابعاد، مؤلفه‌ها، و شاخص‌های فرهنگ شهروندی اسلامی - ایرانی چیست؟

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از حیث هدف توسعه‌ای- کاربردی و از نظر استراتژی اجرای پژوهش^۱ توصیفی از نوع اکتشافی است. زیرا، پژوهشگران، ضمن توصیف متغیر فرهنگ شهروندی و ابعاد و مؤلفه‌های آن، برای نخستین بار در پی ارائه الگویی از فرهنگ شهروندی مبتنی بر مبانی اسلامی- ایرانی بوده‌اند. در عین حال، این پژوهش از حیث روش گردآوری اطلاعات به دو شکل مطالعات عمیق کتابخانه‌ای و میدانی با استفاده از ابزار پرسشنامه خبرگانی انجام شده است. از حیث نوع داده، پژوهش حاضر در حیطه پژوهش‌های آمیخته (کیفی- کمی) دسته‌بندی می‌شود. از نظر مقطع زمانی، پژوهش از نوع تک‌مقطعی است. زیرا در یک برهه زمانی داده‌ها جمع‌آوری و ارزیابی شد.

به طور کلی، این پژوهش در دو مرحله کلی انجام شد. در گام نخست، به منظور فراهم آوردن داده‌های اولیه مورد نیاز برای ارائه الگوی فرهنگ شهروندی اسلامی- ایرانی، از روش مطالعات عمیق و گسترده کتابخانه‌ای بهره گرفته شد. بر این اساس تلاش شد پیشینه نظری و پژوهشی در حوزه فرهنگ شهروندی و تکالیف و حقوق شهروندی، از قبل از شکل‌گیری این مفهوم، از طریق پایگاه‌های کتابخانه‌ای، اینترنت، بانک‌های اطلاعاتی و نشریات، پایان‌نامه‌ها و رساله‌های داخلی و خارجی، و مقالات داخلی و خارجی استخراج شود. در ادامه، به منظور ارائه الگوی فرهنگ شهروندی، داده‌های گردآوری‌شده از این مرحله در فرایند روش فراترکیب به کار گرفته شده و مبتنی بر مراحل هفت‌گانه روش فراترکیب، که در بخش بعد آمده، الگوی فرهنگ شهروندی ارائه شده است.

در گام دوم، پس از استخراج الگوی فرهنگ شهروندی مبتنی بر داده‌های کتابخانه‌ای و با استفاده از روش فراترکیب، به سنجش اعتبار محتوایی ابعاد و مؤلفه‌ها و شاخص‌های فرهنگ شهروندی استخراج‌شده از روش فراترکیب با تنظیم یک پرسشنامه خبرگانی پرداخته شد. بدین منظور، با تنظیم پرسشنامه‌ای مبتنی بر ابعاد و مؤلفه‌ها و شاخص‌های فرهنگ شهروندی استخراج‌شده از روش فراترکیب، از خبرگان حوزه فرهنگ شهروندی و حقوق شهروندی خواسته شد نظر خود درباره میزان تناسب بین ابعاد و مؤلفه‌ها و

شاخص‌های ارائه‌شده با متغیر فرهنگ شهروندی مطرح و در عین حال سایر ابعاد و مؤلفه‌هایی را که در مدل پیشنهادی اشاره نشده است مشخص کنند. این فرایند اعتبار محتوایی مدل مفهومی پژوهش را از دیدگاه خبرگان مشخص می‌کند. نتایج این بخش در گام ششم روش فراترکیب ارائه شده است.

جامعه آماری پژوهش برای سنجش اعتبار محتوایی ابعاد و مؤلفه‌ها و شاخص‌های الگوی فرهنگ شهروندی استخراج‌شده از روش فراترکیب شامل خبرگان و متخصصان فعال در حوزه فرهنگ شهروندی و حقوق شهروندی در کشور بود. ازین‌رو، در پژوهش حاضر تلاش شد به منظور شناسایی خبرگان این حوزه از شیوه نمونه‌گیری هدفمند قضاوتی به روش گلوله‌برفی بهره گرفته شود. به عبارت دیگر، تلاش شد در آغاز با انتخاب چند نمونه هدفمند و در ادامه با روش گلوله‌برفی به گردآوری داده‌های پرسشنامه خبرگانی پرداخته شود. با استفاده از این روش، نمونه آماری برای مرحله اعتبار محتوایی مدل پژوهش انتخاب شد که شامل ۱۵ نفر از استادان دانشگاهی و مدیران و کارشناسان حوزه فرهنگ و فرهنگ شهری و شهروندی و حقوق شهروندی بودند.

به طور کلی، در پژوهش‌های کیفی مراد از واژه اعتبار و روایی مفاهیمی همچون باورپذیری و وثوق‌پذیری و اعتماد به نتایج است. گفتنی است اصولاً پژوهشگران کیفی ادعای دال بر اعتبار ابزار و نتایج پژوهش خود ندارند. به عبارت دیگر، در روش‌های پژوهش کیفی، غالباً پژوهشگر در پی اثبات اعتبار نتایج خود نیست. بنابراین، در این روش‌ها به مفهوم اعتبار و روایی چندان توجه نمی‌شود. با این حال، در این پژوهش تلاش شده است، با تدوین یک پرسشنامه خبرگانی، اعتبار و روایی ابعاد و مؤلفه‌ها و شاخص‌های الگوی فرهنگ شهروندی استخراج‌شده و از روش فراترکیب مبتنی بر شاخص نسبت روایی محتوایی (CVR) به دست آید که نتایج آن در گام ششم روش فراترکیب آورده شده است. همچنین، پایایی یافته‌های حاصل از روش فراترکیب با استفاده از ضریب کاپا کوهن ارزیابی شد که نتایج آن نیز در گام ششم روش فراترکیب آورده شده است.

به کارگیری روش فراترکیب برای ارائه الگوی فرهنگ شهروندی

همان گونه که در بخش روش شناسی اشاره شد، در گام نخست برای تجزیه و تحلیل داده های حاصل از بازنگری دقیق و عمیق پیشینه نظری از روش فراترکیب استفاده شد. روش فراترکیب مستلزم آن است که پژوهشگر سند مورد مطالعه را دقیق و عمیق بازنگری و پژوهش های قبل را با یکدیگر ترکیب کند. در این پژوهش، از روش هفت مرحله ای فراترکیب سندلوسکی^۱ و بارسو (۲۰۰۷) استفاده شد که در ادامه گام های اجرایی انجام شده برای استخراج الگوی فرهنگ شهروندی بیان می شود.

گام اول. تنظیم سؤال های پژوهش

نخستین گام در روش فراترکیب تنظیم سؤال های پژوهش است و نخستین سؤال برای شروع فراترکیب «چه چیزی»^۲ است. در جدول ۲ سؤال پژوهش همراه پارامترهای آن بیان شده است.

جدول ۲. پرسش های پژوهش

سؤال های پژوهش	پارامتر
ابعاد، مؤلفه ها، و شاخص های فرهنگ شهروندی مبتنی بر مبانی اسلامی- ایرانی چیست؟ آیا این شاخص ها از دید اصحاب فرهنگ دارای روایی محتوایی هستند؟	چه چیزی
	جامعه ^۳
	چه وقت ^۴
	چگونه ^۵

گام دوم. بررسی نظام مند متون

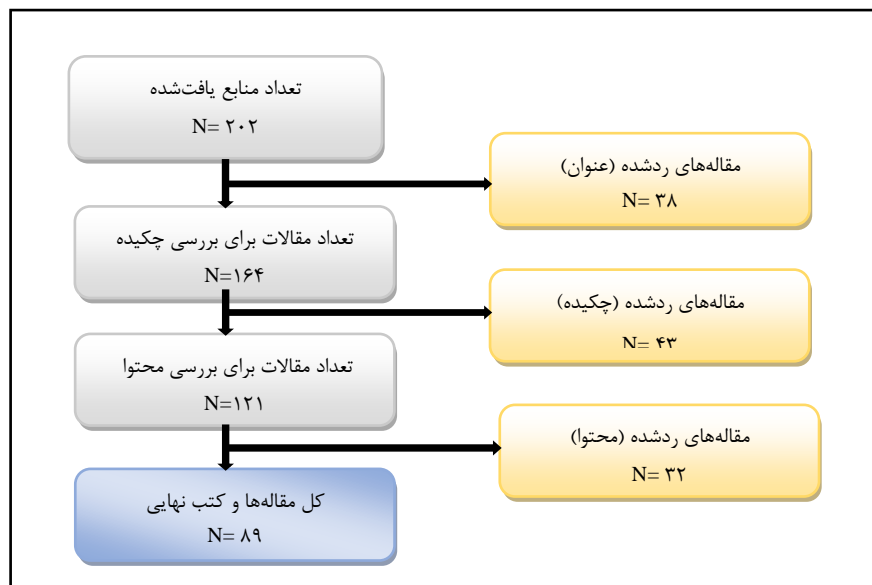
در این مرحله پژوهشگر به جست و جوی سیستماتیک مقالات منتشر شده در مجلات علمی مختلف داخلی و خارجی و همچنین منابع عمومی و سایت های سازمان های معتبر داخلی و خارجی با هدف به دست آوردن منابع معتبر و موثق و مرتبط با موضوع مورد مطالعه پرداخت.

1. Sandelowski
2. What
3. Who
4. When
5. How

بازه زمانی مطالعات جست‌وجوشده از زمان نظریه‌پردازی اندیشمندان یونان باستان- چون افلاطون و ارسطو- مبنی بر شکل‌گیری فرهنگ شهروندی و مبانی شهروندی در قالب اتحاد و پیوند میان رؤسای قبایل و تبعیت از خدایان و قوانین و در ادامه دیدگاه ابن خلدون در حوزه اسلامی در بررسی نقش علم عمران بر پدیده فرهنگ شهروندی و مبانی اخلاق شهروندی تا سال ۲۰۱۸ بود؛ که در مجموع شامل ۸۷ مقاله و دو کتاب در حوزه فرهنگ شهروندی و حقوق شهروندی است. واژگان کلیدی استفاده‌شده برای جست‌وجوی پیشینه نظری شامل فرهنگ شهروندی، حقوق شهروندی، شهروند فرهنگی، فرهنگ، و شهرنشینی بود.

گام سوم. جست‌وجو و انتخاب مقالات مرتبط

در فرایند جست‌وجو، پژوهشگر پارامترهای مختلف را- مانند عنوان، چکیده، واژگان کلیدی، محتوا، و ... کیفیت پژوهش‌های مرتبط- در نظر گرفت و مقالاتی را که با سؤال و هدف پژوهش تناسب نداشتند حذف کرد. در شکل ۱ خلاصه فرایند جست‌وجو و انتخاب مقالات به شکل نمادین ارائه شده است.

شکل ۱. نتیجه جست‌وجو و انتخاب مقالات

گام چهارم. استخراج اطلاعات از مقالات

در سراسر روش فراترکیب، پژوهشگر به طور پیوسته مقالات منتخب و نهایی شده را به منظور دستیابی به یافته‌های مجزایی که در دل محتوای این مطالعات است بررسی و مرور می‌کند. بنابراین، در این مرحله، محتوای مقالات به طور دقیق بررسی شد و کدهایی که با واژه‌های کلیدی ارتباط داشتند انتخاب شدند و بر اساس آن‌ها مفاهیم و مقوله‌ها شکل گرفتند. نتایج این فرایند و کدهای استخراج شده در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳. کدهای استخراج شده از مطالعات

شاخص‌ها	منبع	شاخص‌ها	منبع
احساس هویت سیاسی	برگرفته از: کر و کلیور (۲۰۰۴)، قلتاش و همکاران (۱۳۹۱)، نیازی و همکاران (۱۳۹۳).	صداقت	برگرفته از: جوکواک (۲۰۰۷)، شاه‌طالبی و همکاران (۱۳۸۸)، قنبری و همکاران (۱۳۹۵)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳).
حق همگانی برخورداری از رأی	برگرفته از: دلانتی (۱۹۹۷)، همتی و احمدی (۱۳۹۳)، گنجی و همکاران (۱۳۹۳).	حُسن خُلُق و نوع‌دوستی	برگرفته از: دالگران (۲۰۰۳)، شاه‌طالبی و همکاران مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳).
حق آزادی فردی	برگرفته از: اسکوجن (۲۰۱۰)، جوکواک (۲۰۰۷)، همتی و احمدی (۱۳۹۳)، هاشمیان‌فر و گنجی (۱۳۸۸).	صلح و مسالمت‌جویی	برگرفته از: یونسکو (۲۰۰۴)، رفیعی و لطفی (۱۳۸۹)، قنبری و همکاران (۱۳۹۵)، نیازی و همکاران (۱۳۹۳).
حق تفکر انتقادی	برگرفته از: لی (۱۹۹۹)، نیازی و همکاران (۱۳۹۳).	عزت نفس و فروتنی	برگرفته از: یونسکو (۲۰۰۴)، حسینی (۱۳۹۲).
حق تشکیل احزاب سیاسی	برگرفته از: مارشال (۱۹۸۱)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)، گنجی و همکاران (۱۳۹۳).	کرامت انسانی و احترام به حقوق بشر	برگرفته از: آشتیانی و همکاران (۱۳۸۵)، پروار و همکاران (۱۳۹۵)، قنبری و همکاران (۱۳۹۵)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳).
امکان دسترسی مستقیم به موقعیت‌های سیاسی	برگرفته از: مارشال (۱۹۸۱)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)، هاشمیان‌فر و گنجی (۱۳۸۸).	وفاداری	برگرفته از: دیزل و همکاران (۲۰۱۸)، جوکواک (۲۰۰۷)، قنبری و همکاران (۱۳۹۵).
داشتن ارتباطات سیاسی	برگرفته از: جوکواک (۲۰۰۷)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)، گنجی و همکاران (۱۳۹۳).	عفو و گذشت	برگرفته از: میائو و همکاران (۲۰۱۸)، دالگران (۲۰۰۳)، شاه‌طالبی و همکاران (۱۳۸۸).
احساس برابری اجتماعی	برگرفته از: یوسفی و عظیمی (۱۳۸۸)، همتی و احمدی (۱۳۹۳)، رفیعی و لطفی (۱۳۸۹).	امانت‌داری	برگرفته از: قنبری و همکاران (۱۳۹۵)، شاه‌طالبی و همکاران (۱۳۸۸)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳).
احساس هویت فردی	برگرفته از: محمدی و همکاران (۱۳۸۹)، شاه‌طالبی و همکاران (۱۳۸۸).	تعقل و بصیرت	برگرفته از: آشتیانی و همکاران (۱۳۸۵)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)، قنبری و همکاران (۱۳۹۵).
امکان رشد مستمر و همه‌جانبه	برگرفته از: رفیعی و لطفی (۱۳۸۹)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳).	توکل	برگرفته از: دالگران (۲۰۰۳)، شاه‌طالبی و همکاران (۱۳۸۸).

ادامه جدول ۳. کدهای استخراج شده از مطالعات

شاخص‌ها	منبع	شاخص‌ها	منبع
برخورداری از تأمین اجتماعی	برگرفته از: مارشال (۱۹۸۱)، کافی و لیبی (۲۰۰۹)، ترنر (۲۰۰۴)، رفیعی و لطفی (۱۳۸۹)، شاه‌طالی و همکاران (۱۳۸۸)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳).	تقوا	برگرفته از: دالگران (۲۰۰۳)، شاه‌طالی و همکاران (۱۳۸۸).
امنیت اجتماعی	برگرفته از: نجاتی حسینی (۱۳۸۳)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)، گنجی و همکاران (۱۳۹۳).	ایثار و از خودگذشتگی	برگرفته از: دالگران (۲۰۰۳)، شاه‌طالی و همکاران (۱۳۸۸).
اصل برابری جنسیتی	برگرفته از: مارشال (۱۹۸۱)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)، گنجی و همکاران (۱۳۹۳).	دین‌داری و خداپرستی	برگرفته از: کافی و لیبی (۲۰۰۹)، شاه‌طالی و همکاران (۱۳۸۸)، حسینی (۱۳۹۲).
احساس برابری توزیع	برگرفته از: یوسفی و عظیمی (۱۳۸۸)، گنجی و همکاران (۱۳۹۳).	خودشناسی	برگرفته از: آشتیانی و همکاران (۱۳۸۵)، فتحی و همکاران (۱۳۸۸).
حق برخوردارگی از نیازهای اساسی	برگرفته از: ترنر (۲۰۰۱)، گنجی و همکاران (۱۳۹۳)، رفیعی و لطفی (۱۳۸۹).	اعتماد اجتماعی	برگرفته از: کافی و لیبی (۲۰۰۹)، محمدی و همکاران (۱۳۸۹)، همتی و احمدی (۱۳۹۳)، شاه‌طالی و همکاران (۱۳۸۸)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳).
امکان تملک دارایی‌ها	برگرفته از: مارشال (۱۹۸۱)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)، گنجی و همکاران (۱۳۹۳)، هاشمیان‌فر و گنجی (۱۳۸۸).	احساس تعلق و مشارکت اجتماعی	برگرفته از: محمدی و همکاران (۱۳۸۹)، یونسکو (۲۰۰۴)، قنبری و همکاران (۱۳۹۵)، حسینی (۱۳۹۲)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳).
حق فعالیت‌های اقتصادی	برگرفته از: مارشال (۱۹۸۱)، کافی و لیبی (۲۰۰۹)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)، حسینی (۱۳۹۲).	گرایش به پیروی از قانون	برگرفته از: همتی و احمدی (۱۳۹۳)، قنبری و همکاران (۱۳۹۵)، نیازی و همکاران (۱۳۹۳)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳).
عدالت اقتصادی	برگرفته از: کافی و لیبی (۲۰۰۹)، حسینی (۱۳۹۲)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)، هاشمیان‌فر و گنجی (۱۳۸۸).	امید به آینده و انگیزه پیشرفت	برگرفته از: یونسکو (۲۰۰۴)، آشتیانی و همکاران (۱۳۸۵)، فتحی و همکاران (۱۳۸۵)، شاه‌طالی و همکاران (۱۳۸۸).
اصل برابری مشارکتی	برگرفته از: یوسفی و عظیمی (۱۳۸۸)، نیازی و همکاران (۱۳۹۳).	ترجیح مصالح جمعی بر منافع فردی	برگرفته از: دالگران (۲۰۰۳)، شاه‌طالی و همکاران (۱۳۸۸).
احساس هویت جمعی	برگرفته از: محمدی و همکاران (۱۳۸۹)، کر و کلیور (۲۰۰۴)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳).	انتقادپذیری	برگرفته از: پروار و همکاران (۱۳۹۵)، قنبری و همکاران (۱۳۹۵)، نیازی و همکاران (۱۳۹۳).
حق برخوردارگی از قضاوت عادلانه	برگرفته از: جرالد دلانتی (۱۹۹۷)، همتی و احمدی (۱۳۹۳)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳).	وحدت سنت و مدرنیته	برگرفته از: یونسکو (۲۰۰۴)، حسینی (۱۳۹۲).
حق عضویت داوطلبانه در انجمن‌ها	برگرفته از: کافی و لیبی (۲۰۰۹)، شاه‌طالی و همکاران (۱۳۸۸)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳).	پرداخت مالیات و عوارض قانونی	برگرفته از: پورهاشمی (۱۳۶۹)، جاوید و ابراهیمی (۱۳۹۲)، شاه‌طالی و همکاران (۱۳۸۸).
آزادی‌های حزبی	برگرفته از: مارشال (۱۹۸۱)، شاه‌طالی و همکاران (۱۳۸۸)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳).	حفاظت از محیط زیست و میراث فرهنگی	برگرفته از: آشتیانی و همکاران (۱۳۸۵)، قنبری و همکاران (۱۳۸۵)، شاه‌طالی و همکاران (۱۳۸۸).
آزادی فکری و اندیشه	برگرفته از: کواک (۲۰۰۷)، مارشال (۱۹۸۱)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳).	اعتماد به امکانات فضای مجازی	برگرفته از: میانو و همکاران (۲۰۱۸)، شاه‌طالی و همکاران (۱۳۸۸).
امکان استفاده از خدمات دولت الکترونیک	برگرفته از: شاه‌طالی و همکاران (۱۳۸۸).	عدم سوءاستفاده از آزادی‌های فضای مجازی	برگرفته از: شاه‌طالی و همکاران (۱۳۸۸).

ادامه جدول ۳. کدهای استخراج شده از مطالعات

شاخص‌ها	منبع	شاخص‌ها	منبع
امکان دسترسی به شبکه‌های اجتماعی	برگرفته از: شاه‌طالی و همکاران (۱۳۸۸).	پرهیز از رفتارهای خطر ساز شبکه‌ای	برگرفته از: میائو و همکاران (۲۰۱۸)، شاه‌طالی و همکاران (۱۳۸۸).
امکان تجارت الکترونیک	برگرفته از: شاه‌طالی و همکاران (۱۳۸۸).	احترام به حریم خصوصی الکترونیکی دیگران	برگرفته از: شاه‌طالی و همکاران (۱۳۸۸).
توانایی عضویت در انجمن‌های الکترونیک	برگرفته از: شاه‌طالی و همکاران (۱۳۸۸).	عمل به احکام اسلامی و آموزه‌های دینی	برگرفته از: حسینی (۱۳۹۲)، گنجی و همکاران (۱۳۹۳).
توانایی مشارکت در فعالیت‌های گروهی در فضای مجازی	برگرفته از: شاه‌طالی و همکاران (۱۳۸۸).	حفظ سنن اسلامی	برگرفته از: حسینی (۱۳۹۲)، گنجی و همکاران (۱۳۹۳).
رفتارهای مدنی	برگرفته از: گی روشه (۱۳۷۶)، همتی و احمدی (۱۳۹۳)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)، قبری و همکاران (۱۳۹۵).	آشنایی با مبانی هستی‌شناختی دینی	برگرفته از: حسینی (۱۳۹۲)، قبری و همکاران (۱۳۹۵).
مسئولیت‌پذیری اجتماعی	برگرفته از: آشتیانی و همکاران (۱۳۸۵)، همتی و احمدی (۱۳۹۳)، قبری و همکاران (۱۳۹۵)، شاه‌طالی و همکاران (۱۳۸۸).	رعایت بهداشت فردی و عمومی	برگرفته از: حسینی (۱۳۹۲)، قبری و همکاران (۲۰۱۷)، بانکس ^۱ (۱۳۹۵).
رعایت نظم اجتماعی	برگرفته از: قبری و همکاران (۱۳۹۵)، شاه‌طالی و همکاران (۱۳۸۸)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳).	اطاعت از رسول و ائمه ^۲	برگرفته از: حسینی (۱۳۹۲)، قبری و همکاران (۱۳۹۵)، گنجی و همکاران (۱۳۹۳).
بصیرت اجتماعی	برگرفته از: همتی و احمدی (۱۳۹۳)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳)، نیازی و همکاران (۱۳۹۳).	تعهد و وفاداری به کشور و ملت و دولت	برگرفته از: پورهاشمی (۱۳۶۹)، نیازی و همکاران (۱۳۹۳).
احترام به تنوع و تکرر فرهنگی	برگرفته از: نیک‌نامی و مدانلو (۱۳۸۷)، لی (۱۹۹۹)، نیازی و همکاران (۱۳۹۳).	احترام و رعایت قانون و حقوق دیگران	برگرفته از: پورهاشمی (۱۳۸۹)، جاوید و ابراهیمی (۱۳۸۸)، شاه‌طالی و همکاران (۱۳۸۸).
مشارکت در تعیین سرنوشت سیاسی	برگرفته از: پورهاشمی (۱۳۶۹)، جاوید و ابراهیمی (۱۳۹۲).	حفظ امنیت و عدم اخلاص در نظم عمومی	برگرفته از: پورهاشمی (۱۳۸۹)، جاوید و ابراهیمی (۱۳۹۲).
فعالیت‌های سیاسی و رأی دادن در انتخابات	برگرفته از: کافی و لیبی (۲۰۰۹)، شاه‌طالی و همکاران (۱۳۸۸)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳).	عدم اضرار به منافع فردی یا عمومی	برگرفته از: پورهاشمی (۱۳۸۹)، جاوید و ابراهیمی (۱۳۹۲).
استقلال اندیشه و گفت‌وگو	برگرفته از: کافی و لیبی (۲۰۰۹)، یونسکو (۲۰۰۴)، شاه‌طالی و همکاران (۱۳۸۸)، مهدوی و عاشوری (۱۳۹۳).	انجام دادن خدمت وظیفه برای مردم	برگرفته از: پورهاشمی (۱۳۸۹)، جاوید و ابراهیمی (۱۳۹۲).

1. Banks

گام پنجم. تجزیه و تحلیل و تلفیق یافته‌های کیفی

هدف روش فراترکیب ایجاد تفسیر یکپارچه و جدید از یافته‌هاست. در فراترکیب، با شفاف‌سازی مفاهیم، الگوها و نتایج تحقیقات گذشته، مدل‌های عملیاتی، دانش و نظریه‌های جدید ارائه می‌شود (Finfgeld-Connett 2006). در طول تجزیه و تحلیل موضوع‌ها یا تم‌هایی را جست‌وجو می‌کند که میان مطالعات موجود در روش فراترکیب پایدار بوده‌اند. سانلوسکی و باروسو (۲۰۰۷) این مورد را «بررسی موضوعی» می‌نامند. بدین صورت که پژوهشگر ابتدا برای همه عوامل استخراج شده کد در نظر می‌گیرد و سپس با در نظر گرفتن مفهوم هر یک از این کدها آن‌ها را در یک مفهوم مشابه دسته‌بندی می‌کند. به این ترتیب پژوهشگر تم‌ها یا موضوعاتی (مفاهیم) را شکل می‌دهد و یک طبقه‌بندی ایجاد می‌کند و طبقه‌بندی مشابه و مربوطه را در موضوعی قرار می‌دهد که آن را به بهترین نحو توصیف می‌کند. تم‌ها اساس و پایه‌ای برای ایجاد توضیحات و مدل‌ها و تئوری‌ها یا فرضیه‌های کاری ارائه می‌دهند.

در پژوهش حاضر، ابتدا برای همه عوامل استخراج شده از مطالعات نظری یک کد در نظر گرفته شد. سپس، با در نظر گرفتن مفهوم هر یک از کدها، عوامل در یک مفهوم مشابه دسته‌بندی شدند. به این ترتیب مفاهیم (تم‌های) پژوهش شکل گرفتند. نتایج این گام به صورت مختصر در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴. مقوله‌بندی تم‌های حاصل از کدگذاری مفاهیم در روش فراترکیب

ابعاد	مؤلفه‌ها	شاخص‌ها (کدها)	ابعاد	مؤلفه‌ها	شاخص‌ها (کدها)
بعد حقوقی فرهنگ شهروندی	حقوق سیاسی شهروندی	احساس هویت سیاسی	بعد وظیفه‌ای فرهنگ شهروندی	وظایف اجتماعی شهروندی	رفتارهای مدنی
		حق همگانی برخورداری از رأی			مسئولیت‌پذیری اجتماعی
		حق آزادی فردی			رعایت نظم اجتماعی
		حق تفکر انتقادی			بصیرت اجتماعی
		حق تشکیل احزاب سیاسی			احترام به تنوع و تکثر فرهنگی
		امکان دسترسی مستقیم به موقعیت‌های سیاسی			
داشتن ارتباطات سیاسی					

ادامهٔ جدول ۴. مقوله‌بندی تم‌های حاصل از کدگذاری مفاهیم در روش فراترکیب

ابعاد	مؤلفه‌ها	شاخص‌ها (کدها)	ابعاد	مؤلفه‌ها	شاخص‌ها (کدها)
	وظایف سیاسی شهروندی	مشارکت در تعیین سرنوشت سیاسی	احساس برابری اجتماعی	حقوق اجتماعی شهروندی	احساس برابری اجتماعی
		فعالیت‌های سیاسی و رأی دادن در انتخابات			احساس هویت فردی
		استقلال اندیشه و گفت‌وگو			امکان رشد مستمر و همه‌جانبه
		تعهد و وفاداری به کشور و ملت و دولت			برخورداری از تأمین اجتماعی شامل امکانات آموزشی و بهداشتی و کمک رفاهی به افراد کم‌توان
		احترام به قانون و رعایت حقوق دیگران			امنیت اجتماعی
		حفظ امنیت و عدم اختلال در نظم عمومی			اصل برابری جنسیتی
	وظایف قانونی شهروندی	عدم اضرار به منافع فردی یا عمومی	احساس برابری توزیعی	حقوق اقتصادی شهروندی	حق برخوردارگی از نیازهای اساسی زندگی
		انجام دادن خدمت وظیفه برای مردم	حق برخوردارگی از نیازهای اساسی زندگی		
		پرداخت مالیات و عوارض قانونی	امکان تملک دارایی‌ها		
		حفاظت از محیط زیست و میراث فرهنگی	حق فعالیت‌های اقتصادی		
		اعتماد به امکانات فضای مجازی	عدالت اقتصادی		
		عدم سوءاستفاده از آزادی‌های فضای مجازی	اصل برابری مشارکتی		
	وظایف الکترونیکی شهروندی	پرهیز از رفتارهای خطرناک شبکه‌های	احساس هویت جمعی	حقوق مدنی شهروندی	حق برخوردارگی از قضاوت عادلانه و دسترسی به مراجع قضایی
		احترام به حریم خصوصی الکترونیکی دیگران	حق عضویت داوطلبانه در انجمن‌ها		
			آزادی‌های حزبی		
			آزادی فکری و اندیشه		

ادامه جدول ۴. مقوله‌بندی تم‌های حاصل از کدگذاری مفاهیم در روش فراترکیب

ابعاد	مؤلفه‌ها	شاخص‌ها (کدها)	ابعاد	مؤلفه‌ها	شاخص‌ها (کدها)
	وظایف اخلاقی و دینی شهروندی	عمل به احکام اسلامی و آموزه‌های دینی		حقوق الکترونیکی شهروندی	امکان استفاده از خدمات دولت الکترونیک
		حفظ سنن اسلامی			امکان دسترسی به شبکه‌های اجتماعی
		آشنایی با مبانی هستی‌شناختی دینی			امکان تجارت الکترونیک
		رعایت بهداشت فردی و عمومی			توانایی عضویت در انجمن‌های الکترونیک
		اطاعت از رسول و ائمه ^(ع)			توانایی مشارکت در فعالیت‌های گروهی در فضای مجازی
	ارزش‌های دینی شهروندی	توکل		ارزش‌های انسانی و اخلاقی شهروندی	صداقت
		تقوا			حُسن خُلُق و نوع‌دوستی
		ایثار و از خودگذشتگی			صلح و مسالمت‌جویی
		دین‌داری و خداپرستی			عزت‌نفس و فروتنی
		خودشناسی			کرامت انسانی و احترام به حقوق بشر
	ارزش‌های اجتماعی شهروندی	اعتماد اجتماعی	بُعد ارزشی فرهنگ شهروندی	ارزش‌های انسانی و اخلاقی شهروندی	وفاداری
		احساس تعلق و مشارکت اجتماعی			عفو و گذشت
		گرایش به پیروی از قانون			امانت‌داری
		امید به آینده و انگیزه پیشرفت			تعقل و بصیرت
		ترجیح مصالح جمعی بر منافع فردی			
		انتقادپذیری			
		وحدت سنت و مدرنیته			

گام ششم. کنترل کیفیت کدهای استخراجی

در این گام کیفیت مقوله‌ها و کدهای استخراجی از مراحل قبل ارزیابی می‌شود. در این زمینه پایایی کدهای استخراجی با روش ضریب کاپا کوهن ارزیابی شد. همچنین، ضمن

طراحی الگوی فرهنگ شهروندی اسلامی- ایرانی مبتنی بر روش فراترکیب و راهکارهایی برای توسعه آن □ ۳۶۵

تنظیم پرسشنامه خبرگانی، به ارزیابی اعتبار محتوایی کدهای استخراجی مبتنی بر شاخص نسبت روایی محتوایی (CVR) پرداخته شد.

• ارزیابی پایایی کدهای استخراجی

در این پژوهش، جهت ارزیابی پایایی، نتایج در اختیار یکی از خبرگان قرار گرفت تا به وسیله شاخص کاپا^۱ پایایی کدهای استخراجی بررسی شود. جدول ۵ معرف توافق میان کدینگ یکی از خبرگان و نگارنده در خصوص یکی از متون است. با توجه به عدد معناداری (۰/۰۰۰) و مقدار ضریب کاپا (۰/۷۴۲)، پایایی کدهای استخراجی مورد پذیرش قرار می‌گیرد. گفتنی است از ضریب کاپا تحت عنوان «ملاک ارزیابی پایایی درونی»^۲ نیز یاد می‌شود. پژوهشگران بر این باورند که چنانچه این ضریب از ۰/۶ بالاتر باشد مقدار آن خوب است. همچنین، ضریب معناداری کمتر از ۰/۵ گویای وجود رابطه کدگذاری میان دو سند بررسی شده است.

جدول ۵. محاسبه ضریب کاپا

برآورد ضریب کاپا					
مقدار	انحراف استاندارد	آماره آزمون T^b	سطح معناداری		
۰/۷۴۲	۰/۱۲۳	۴/۸۷۵	۰/۰۰۰	ضریب توافق	کاپا
۱۵	تعداد				

• ارزیابی اعتبار محتوایی الگوی فرهنگ شهروندی

در این پژوهش، ضمن تنظیم پرسشنامه خبرگانی در زمینه ابعاد و مؤلفه‌ها و شاخص‌های استخراج شده از مراحل قبل در حوزه فرهنگ شهروندی، اعتبار محتوایی کدهای استخراجی مبتنی بر شاخص نسبت روایی محتوایی (CVR) ارزیابی شد. این شاخص را لاوشه^۳ (۱۹۹۱) طراحی کرده است. جهت محاسبه این شاخص از دیدگاه کارشناسان متخصص در زمینه محتوای آزمون مورد نظر استفاده می‌شود و با توضیح اهداف آزمون برای آن‌ها و ارائه تعاریف عملیاتی مربوط به محتوای سؤالات از آن‌ها خواسته می‌شود هر

1. Kappa
2. Interior Reliability
3. Lawshe

یک از سؤالات را بر اساس طیف سه‌بخشی لیکرت- «شاخص مناسب است»، «شاخص نسبتاً مناسب است»، «شاخص مناسب نیست»- طبقه‌بندی کنند. سپس، بر اساس رابطه ۱، نسبت روایی محتوایی محاسبه می‌شود:

$$CVR = \frac{\frac{\text{تعداد کل متخصصان}}{2} - \text{تعداد متخصصانی که گزینه مناسب را انتخاب کرده‌اند}}{\frac{\text{تعداد کل متخصصین}}{2}}$$

بر اساس تعداد متخصصانی که سؤالات را ارزیابی کرده‌اند حداقل مقدار CVR قابل قبول باید مطابق جدول ۶ باشد. سؤالاتی که مقدار CVR محاسبه‌شده برای آن‌ها کمتر از میزان مورد نظر، با توجه به تعداد متخصصان ارزیابی‌کننده سؤال، باشد، باید از آزمون کنار گذاشته شوند؛ به علت اینکه بر اساس شاخص CVR روایی محتوایی قابل قبولی ندارند.

جدول ۶. حداقل مقدار CVR قابل قبول بر اساس تعداد متخصصان نمره‌گذار

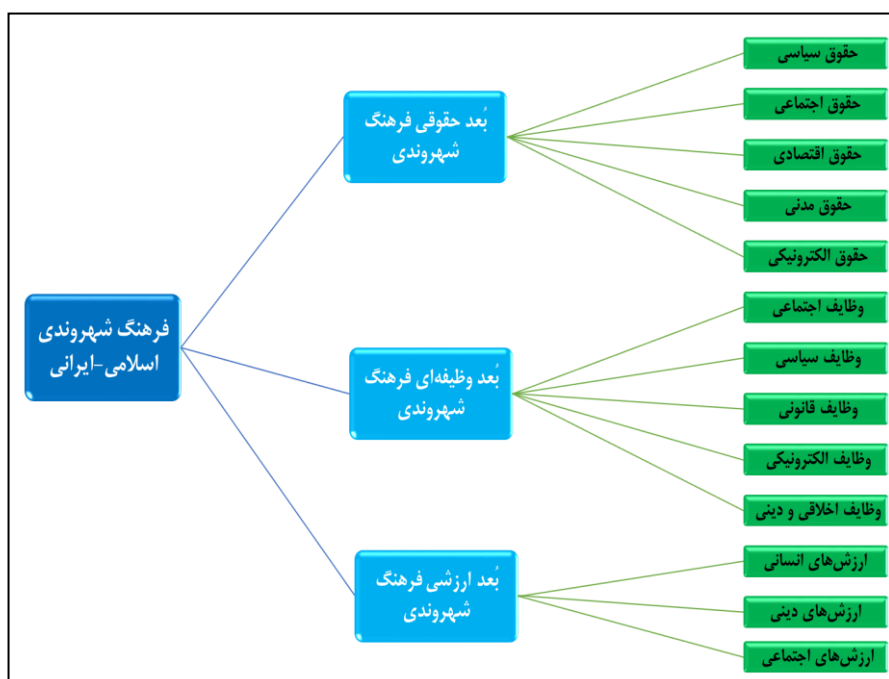
تعداد متخصصان	مقدار CVR	تعداد متخصصان	مقدار CVR	تعداد متخصصان	مقدار CVR
۵	۰/۹۹	۱۱	۰/۵۹	۲۵	۰/۳۷
۶	۰/۹۹	۱۲	۰/۵۶	۳۰	۰/۳۳
۷	۰/۹۹	۱۳	۰/۵۴	۳۵	۰/۳۱
۸	۰/۷۵	۱۴	۰/۵۱	۴۰	۰/۲۹
۹	۰/۷۸	۱۵	۰/۴۹		
۱۰	۰/۶۲	۲۰	۰/۴۲		

در این پژوهش، از آنجا که تعداد خبرگان ارزیاب سؤالات پژوهش پانزده نفر بودند، حداقل مقدار CVR قابل قبول بر اساس تعداد متخصصان نمره‌گذار عدد ۰/۴۹ بود. بنابراین، اگر میزان CVR محاسبه‌شده برای هر یک از سؤالات پرسشنامه کمتر از عدد ۰/۴۹ محاسبه شود، باید آن کد از سؤالات آزمون حذف و در ادامه فرایند آزمون به کار گرفته نشود. نتایج آزمون شاخص نسبت روایی محتوایی نشان می‌دهد شاخص CVR

محاسبه شده برای هر یک از گویه‌های پرسشنامه بالای ۰/۵ است. بنابراین، اعتبار محتوایی همه کدهای استخراجی از روش فراترکیب تأیید و در مدل نهایی پژوهش لحاظ شدند.

گام هفتم. ارائه یافته‌ها (مدل مفهومی)

در این مرحله نتایج حاصل از روش فراترکیب در قالب یک مدل مفهومی در شکل ۲ ارائه شده است. به طور کلی، مدل فرهنگ شهروندی ارائه شده در این پژوهش از سه بُعد کلی (حقوقی، وظیفه‌ای، ارزشی فرهنگ شهروندی)، سیزده مؤلفه (حقوق سیاسی شهروندی، حقوق اجتماعی شهروندی، حقوق اقتصادی شهروندی، حقوق مدنی شهروندی، حقوق کترونیکی شهروندی، وظایف اجتماعی شهروندی، وظایف سیاسی شهروندی، وظایف قانونی شهروندی، وظایف کترونیکی شهروندی، وظایف اخلاقی و دینی شهروندی، ارزش‌های انسانی و اخلاقی شهروندی، ارزش‌های دینی شهروندی، ارزش‌های اجتماعی شهروندی)، و هفتاد و چهار شاخص عملیاتی تشکیل یافته است.

شکل ۲. مدل مفهومی پژوهش

بحث و نتیجه

بررسی الگوهای غربی ارائه شده برای فرهنگ شهروندی روشن ساخت که استفاده از الگوهای غربی فرهنگ شهروندی چالش‌های زیادی را در حوزه فرهنگ، مسائل شهرنشینی، آداب و سنن، ارزش‌های اجتماعی و اسلامی و خانوادگی، و حتی مسائل امنیتی در کشور به وجود آورده است. این موضوع روشن ساخت که الگوهای غربی ارائه شده برای فرهنگ شهروندی پاسخگوی نیاز یک جامعه و شهروند اسلامی-ایرانی نیستند. در عین حال، گستره شهرنشینی در ایران در سالیان اخیر و چالش‌های اساسی که در این حوزه برای کشور به وجود آمده است لزوم ایجاد یک الگوی فرهنگ شهروندی غنی مبتنی بر مبانی اسلامی-ایرانی و تأکید بر معیارهای ملی و منطقه‌ای و محلی را دوچندان ساخته است؛ به نحوی که در عین حفظ هویت ملی بتواند از تقلید کورکورانه از الگوهای غربی پرهیز کند. در نتیجه، پژوهشگران در این پژوهش در پی ارائه الگوی فرهنگ شهروندی مبتنی بر مبانی اسلامی-ایرانی و با استفاده از روش فراترکیب بودند.

اجرای روش هفت‌مرحله‌ای فراترکیب در این پژوهش به خلق الگوی فرهنگ شهروندی مبتنی بر مبانی اسلامی-ایرانی منجر شد. الگوی فرهنگ شهروندی ارائه شده شامل سه بُعد کلی (حقوقی، وظیفه‌ای، ارزشی فرهنگ شهروندی) و سیزده مؤلفه اصلی (حقوق سیاسی شهروندی، حقوق اجتماعی شهروندی، حقوق اقتصادی شهروندی، حقوق مدنی شهروندی، حقوق الکترونیکی شهروندی، وظایف اجتماعی شهروندی، وظایف سیاسی شهروندی، وظایف قانونی شهروندی، وظایف الکترونیکی شهروندی، وظایف اخلاقی و دینی شهروندی، ارزش‌های انسانی و اخلاقی شهروندی، ارزش‌های دینی شهروندی، ارزش‌های اجتماعی شهروندی) است. بررسی دقیق الگوی ارائه شده، که به تأیید محتوایی خبرگان نیز رسیده است، روشن می‌سازد که مدل فرهنگ شهروندی اسلامی-ایرانی هر سه بُعد حقوق شهروندی، تکالیف و وظایف شهروندی، و ارزش‌های شهروندی را شامل می‌شود و در قیاس با سایر الگوهای غربی از جامعیت و مانعیت بالایی

برخوردار است. به عبارت دیگر، این مدل نه تنها همه شاخص‌های فرهنگ شهروندی ارائه شده در الگوهای غربی را دربر گرفته بلکه نواقص آنان را نیز پوشش کامل داده است. ازین‌رو، به منظور کاهش چالش‌های موجود، در ادامه راهکارهایی برای توسعه فرهنگ شهروندی در جامعه اسلامی- ایرانی به شرح زیر پیشنهاد می‌شود:

راهکار ۱. به منظور داشتن حقوق سیاسی شهروندی باید احساس هویت سیاسی، حق همگانی برخوردار از رأی، حق آزادی فردی، حق تفکر انتقادی، داشتن ارتباطات سیاسی، حق تشکیل احزاب سیاسی، و امکان دسترسی مستقیم به موقعیت‌های سیاسی برای همه شهروندان وجود داشته باشد. اگرچه در این زمینه مواردی در قانون اساسی کشور ما دیده می‌شود، باید در مرحله اجرا با تصویب قوانین لازم شرایط داشتن حقوق سیاسی برای شهروندان، به‌ویژه امکان دسترسی مستقیم به موقعیت‌های سیاسی برای همه شهروندان، و حق تفکر انتقادی به شکل کامل فراهم شود.

راهکار ۲. به منظور داشتن حقوق اجتماعی شهروندی باید احساس برابری اجتماعی، برخوردار از رفاه اجتماعی، احساس هویت فردی، امکان رشد مستمر و همه‌جانبه، حق برخوردار از تأمین اجتماعی- شامل امکانات آموزشی و بهداشتی و کمک رفاهی به افراد کم‌توان- امنیت اجتماعی، و رعایت اصل برابری جنسیتی برای همه شهروندان در نظر گرفته شود. در این خصوص باید مقوله‌هایی از قبیل امکان رشد مستمر و همه‌جانبه شهروندان و همچنین اصل برابری جنسیتی بیشتر مورد توجه قرار گیرد.

راهکار ۳. به منظور داشتن حقوق اقتصادی شهروندی باید احساس برابری توزیعی، حق برخوردار از نیازهای اساسی زندگی، امکان تملک دارایی‌ها، حق فعالیت‌های اقتصادی، و ایجاد عدالت اقتصادی در همه فعالیت‌های اقتصادی شهروندان وجود داشته باشد. در این خصوص به نظر می‌رسد ضمن ارائه الگوی جامع عدالت اقتصادی تلاش بیشتر مسئولان در برقراری عدالت اقتصادی در سطح کشور لازم است.

راهکار ۴. به منظور داشتن حقوق مدنی شهروندی باید رعایت اصل برابری مشارکتی، احساس هویت جمعی، حق برخوردار از قضاوت عادلانه و دسترسی به مراجع قضایی،

حق عضویت داوطلبانه در انجمن‌ها، توانایی اظهارنظر میان جمع، آزادی‌های حزبی، آزادی فکری و اندیشه، و برگزاری مراسم مذهبی آزاد مورد توجه قرار گیرد. در این خصوص باید به حق داشتن آزادی فکری و اندیشه و آزادی‌های حزبی بیشتر توجه شود.

راهکار ۵. به منظور داشتن حقوق الکترونیکی شهروندی باید امکان استفاده از خدمات دولت الکترونیک، امکان یادگیری از طریق شبکه، آشنایی با فرهنگ تجارت الکترونیک، آشنایی با شیوه‌های حفاظت از حقوق مؤلفان، آشنایی با تعهدات حاکم بر خریدهای آنلاین، آشنایی با طرق مقابله با خشونت‌های الکترونیک، توانایی عضویت در انجمن‌های الکترونیک، توانایی کسب اطلاعات از فضای مجازی، و توانایی مشارکت در فعالیت‌های گروهی در فضای مجازی مورد توجه قرار گیرد. در این خصوص به نظر می‌رسد به تدوین قوانین حقوق الکترونیکی شهروندی در کشور نیاز باشد.

راهکار ۶. به منظور عمل به تکالیف اجتماعی شهروندی باید عام‌گرایی، رعایت رفتارهای مدنی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی، رعایت نظم اجتماعی، بصیرت اجتماعی، دفاع از میهن، پذیرش مسئولیت خانواده، احترام به تنوع و تکثر فرهنگی مورد توجه قرار گیرد. در این خصوص باید به شاخص‌هایی از قبیل رعایت رفتارهای مدنی و احترام به تنوع و تکثر فرهنگی بیشتر توجه شود.

راهکار ۷. به منظور عمل به تکالیف سیاسی شهروندی باید به مشارکت شهروندان در تعیین سرنوشت سیاسی، داشتن فعالیت‌های سیاسی و استقلال اندیشه، رأی دادن در انتخابات، گفت‌وگو، تعهد و وفاداری به کشور و ملت و دولت توجه شود. در این خصوص به نظر می‌رسد باید شیوه‌های گفتمان سیاسی در کشور مورد توجه خاص قرار گیرد و الگوهایی برای آن طراحی و به اجرا گذاشته شود.

راهکار ۸. به منظور عمل به تکالیف قانونی شهروندی باید احترام به حقوق دیگران و رعایت قانون، حفظ امنیت و عدم اختلال در نظم عمومی، عدم اضرار به منافع فردی یا عمومی، انجام دادن خدمت و وظیفه برای مردان، پرداخت مالیات و عوارض قانونی، حفاظت از محیط زیست و میراث فرهنگی مورد توجه قرار گیرد. در این خصوص به نظر می‌رسد

در کشور ایران باید به مقولهٔ حفاظت از محیط زیست و میراث فرهنگی به طور ویژه توجه و قوانین پایداری در این رابطه وضع کرد.

راهکار ۹. به منظور عمل به تکالیف الکترونیکی شهروندی باید اعتماد به امکانات فضای مجازی، عدم سوءاستفاده از آزادی‌های فضای مجازی، پرهیز از رفتارهای خطرناک شبکه‌ای، و احترام به حریم خصوصی الکترونیکی دیگران مورد توجه قرار گیرد. در این خصوص به نظر می‌رسد خلأ قانونی بسیاری وجود داشته باشد که قانون‌گذار باید به آن توجه کند. همچنین، لازم است به شهروندان کامل اطلاع‌رسانی شود.

راهکار ۱۰. به منظور عمل به تکالیف دینی و اخلاقی شهروندی باید عمل به احکام اسلامی و آموزه‌های دینی، آشنایی با مبانی هستی‌شناختی دینی، حفظ سنن اسلامی، رعایت بهداشت فردی و عمومی، اطاعت از رسول و ائمه^(ع)، و عمل به واجبات و ترک محرمات مورد توجه قرار گیرد. در این خصوص نیاز است شهروندان با مبانی هستی‌شناختی دینی بیشتر آشنایی شوند.

راهکار ۱۱. به منظور حفظ ارزش‌های انسانی و اخلاقی شهروندی باید صداقت، تعادل در امور، حُسن خُلُق، اعتماد بین‌شخصی، نوع‌دوستی، صلح و مسالمت‌جویی، عزت‌نفس و فروتنی، کرامت انسانی و احترام به حقوق بشر، وفاداری، تسهیل و مدارا، عفو و گذشت، امانت‌داری، تعقل و خردگرایی، خیرخواهی، و بصیرت مورد توجه قرار گیرد.

راهکار ۱۲. به منظور حفظ ارزش‌های دینی شهروندی باید توکل به خدا، تقوا، ایثار و ازخودگذشتگی، دین‌داری، خودشناسی، خداپرستی، و سعۀ صدر مورد توجه قرار گیرد.

راهکار ۱۳. به منظور حفظ ارزش‌های اجتماعی شهروندی باید اعتماد اجتماعی، احساس تعلق، گرایش به پیروی از قانون، امید به آینده، مشارکت اجتماعی، انگیزه پیشرفت، ترجیح مصالح جمعی بر منافع فردی، ساده‌زیستی، انتقادپذیری، سرمایه اجتماعی، و وحدت سنت و مدرنیته مورد توجه قرار گیرد. در این خصوص لازم است مطالعات گسترده‌تری در رابطه با پیوند و وحدت سنت و مدرنیته انجام گیرد.

در نهایت، با توجه به راهکارهای ارائه‌شده و همچنین محدودیت‌های موضوعی

پژوهش و زمان پژوهشگر، به منظور اجرای اثربخش الگوی فرهنگ شهروندی اسلامی- ایرانی، پیشنهادهایی به سایر محققان ارائه می‌شود:

- شناسایی عوامل مؤثر بر امکان رشد مستمر و همه‌جانبه شهروندان در جامعه اسلامی- ایرانی؛
- ارائه الگوی جامع عدالت اقتصادی در کشور مبتنی بر مبانی ارزشی اسلامی- ایرانی؛
- طراحی الگوی جامع حقوق الکترونیکی شهروندی در جامعه اسلامی- ایرانی؛
- طراحی الگوی شیوه‌های برخورد با تنوع و تکثر فرهنگی در کشور مبتنی بر مبانی اسلامی- ایرانی؛
- طراحی الگوی گفتمان سیاسی در کشور مبتنی بر مبانی ارزشی اسلامی- ایرانی؛
- طراحی قوانین حفاظت از محیط زیست و میراث فرهنگی در کشور.

منابع

- آشتیانی، ملیحه؛ کوروش فتحی و اجارگاہ؛ محمد یمنی دوزی سرخابی (۱۳۸۵). «لحاظ کردن ارزش‌های شهروندی در برنامه‌درسی برای تدریس در دوره دبستان». *نوآوری آموزشی*، س ۵، ۱۷: صص ۶۷-۹۲.
- ابن خلدون (۱۳۵۲). *مقدمه*، ترجمه محمد پروین گنابادی، بنگاه نشر و ترجمه کتاب. پروار، حمیدرضا؛ بابک شمشیری؛ محمد مزیدی (۱۳۹۵). «بررسی ظرفیت روشن‌فکری دینی متأخر ایران در تحقق تربیت شهروندی مدرن»، *فصلنامه علوم تربیتی دانشگاه چمران اهواز*، س ۲۳، ۶ (۲): صص ۷۷-۱۰۴.
- پوپر، کارل (۱۳۸۰). *جامعه باز و دشمنان آن*، ترجمه عزت‌الله فولادوند، تهران، خوارزمی. پورهاشمی، عباس (۱۳۸۹). *آشنایی با حقوق و تکالیف شهروندی در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران*، تهران، معاونت تدوین، تنقیح، و انتشار قوانین و مقررات ریاست جمهوری، صص ۵۵-۶۸.
- جاوید، محمدجواد؛ محمود ابراهیمی (۱۳۹۲). «تکالیف شهروندی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران»، *بررسی‌های حقوق عمومی*، س ۲، ش ۲: صص ۲۵-۴۶.
- حسینی، سید سلیمان (۱۳۹۲). «چالش‌های فرهنگی جهان اسلام (تفاوت تعریف در فرهنگ اسلامی و فرهنگ غرب)»، پروژه کارشناسی کلام اسلامی و دانش‌پژوه دوره عالی رسانه جامعه المصطفی العالمیه.
- دلانتی، جرارد (۱۳۸۶). *دانش در چالش: دانشگاه در جامعه دانایی*، ترجمه علی بختیاری‌زاده، تهران، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- روشه، گی (۱۳۷۶). *جامعه‌شناسی تالکوت پارسونز*، ترجمه عبدالحسین نیک‌گهر، تهران، تپیا. رفیعی، کامبیز؛ حیدر لطفی (۱۳۸۹). «آموزش شهروندی و نقش آن در تحقق و دستیابی به توسعه پایدار شهری»، *جغرافیای انسانی*، س ۲، ش ۴: صص ۱-۱۲.
- شاه‌طالبی، بدری؛ آذرقلی‌زاده؛ سعید شریفی (۱۳۸۸). «تدوین مؤلفه‌های فرهنگ شهروندی در حیطه ارزش‌ها و هنجارها برای دانش‌آموزان دوره تحصیلی راهنمایی»، *رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*، س ۲، ش ۵، صص ۵۸-۵۹.

- فاطمی نیا، سیاوش (۱۳۸۶). «فرهنگ شهروندی: محصول و محمل حاکمیت خوب، سازمان کارا و شهروند فعال»، *رفاه اجتماعی*، س ۷، ش ۲۶، صص ۱۴۵-۱۶۸.
- قنبری، نوذر؛ هابیل حیدرخانی؛ مسلم رستمی (۱۳۹۵). «بررسی رابطه بین هویت ملی و هویت دینی با پایبندی به فرهنگ شهروندی در شهر کرمانشاه»، *مطالعات جامعه‌شناختی شهری*، س ۶، ش ۱۹: صص ۱۷۵-۲۰۴.
- قلتاش، عباس (۱۳۹۱). *تربیت شهروندی (رویکردها و دیدگاه‌ها و برنامه‌دستی)*، تهران، یادواره کتاب.
- کفاشی، مجید؛ اسماعیل کاوسی (۱۳۸۷). «تأثیر مدیریت امکانات شهری بر فرهنگ شهروندی»، *مدیریت و برنامه‌ریزی شهری*، مرکز مطالعات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام، صص ۳۸-۵۸.
- گنجی، محمد؛ محسن نیازی؛ اسما عسکری کویری (۱۳۹۳). «تحلیلی بر فرهنگ شهروندی با تأکید بر آموزش‌های شهروندی»، *مطالعات جامعه‌شناختی شهری*، س ۴، ش ۱۲: صص ۷۵-۱۰۰.
- محمدی، محمدعلی؛ ملیحه شیانلی؛ پیام روشن فکر (۱۳۸۹). «عوامل مرتبط با هویت شهروندی در شهر تهران»، *رفاه اجتماعی*، س ۱۰، ش ۳۸، صص ۶۵-۸۸.
- یوسفی، علی؛ مژگان عظیمی هاشمی (۱۳۸۸). «احساس شهروندی در مراکز استان‌های ایران»، *جامعه‌شناسی ایران*، د ۹، ش ۳ و ۴: صص ۱۸-۳۸.
- مهدوی، سید محمدصادق؛ علی عاشوری (۱۳۹۳). «بررسی عوامل اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر ارتقای فرهنگ شهروندی (مورد مطالعه: شهر بوشهر)»، *مطالعات توسعه اجتماعی*، ۶ (۴): صص ۲۳-۳۶.
- نیازی، محسن؛ مرتضی جعفرپور برزکی؛ الهام شفایی مقدم (۱۳۹۳). «تبیین رابطه بین هویت‌های سه‌گانه فردی، اجتماعی، و ملی با میزان پایبندی شهروندان به فرهنگ شهروندی (مورد مطالعه: شهروندان شهر تهران در سال)»، *مطالعات توسعه اجتماعی*، ۶ (۴): صص ۷۲-۸۵.
- نیک‌نامی، مصطفی؛ یاسمن مدانلو (۱۳۸۷). «مدیریت: رهبری و مدیریت آموزشی»، س ۲، ش ۱، صص ۱۲۵-۱۵۱.

طراحی الگوی فرهنگ شهروندی اسلامی- ایرانی مبتنی بر روش فراترکیب و راهکارهایی برای توسعه آن □ ۳۷۵

هاشمیان فر، سید علی؛ محمد گنجی (۱۳۸۸). «تحلیلی بر فرهنگ شهروندی در شهر اصفهان»، *جامعه‌شناسی کاربردی*، س ۲۰، ۳۳ (۱): صص ۲۵-۴۴.

همتی، رضا؛ وکیل احمدی (۱۳۹۳). «تحلیل جامعه‌شناختی از وضعیت فرهنگ شهروندی و عوامل تبیین‌کننده آن»، *برنامه‌ریزی، رفاه، و توسعه اجتماعی*، ش ۱۸: صص ۱۳۹-۱۸۲.

References

- Banks, J. A. (2017). Failed Citizenship and Transformative Civic Education, *Educational Researcher*, 46(7), pp. 366-377.
- Coffe', H. & Lippe, T. (2009). Citizenship Norms in Eastern Europe, Published online Springer link from www.springer.com, pp. 479-496.
- Dahlgren, P. (2009). *Media and political engagement: citizenship, communication and democracy*. New York: Cambridge University Press.
- Desselle, S. P., Raja, L., Andrews, B., & Lui, J. (2018). Perceptions of organizational culture and organizational citizenship by faculty in U.S. colleges and schools of pharmacy, *Currents in Pharmacy Teaching and Learning*, 10(4), pp. 403-412.
- Fateminia, S. (2007). Citizenship Culture: The Product and Provider of Good Governance, Effective Organization and Active Citizen, *Social Welfare Quarterly*, 7(26), pp. 51-68. (in Persian)
- Finfgeld-Connett, D. (2006). Meta-synthesis of presence in nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 55(6), pp. 708-14.
- Ganji, M., Niyazi, M., & Askari Kaviri, A. (2014). An analysis of citizenship culture with emphasis on citizenship education, *Urban Sociological Studies Quarterly*, 12(3), pp. 75-100. (in Persian)
- Ghanbari, N., Heidarkhani, H., & Rostami, M. (2016). Investigating the Relationship between National Identity and Religious Identity with Adherence to Citizenship Culture in Kermanshah, *Journal of Urban Sociological Studies*, 6 (19), pp. 175-204. (in Persian)
- Hamatt, D. & Staeheli, L. (2011). Respect and Responsibility: Teaching Citizenship in South Africa High Schools, *International Journal of Educational Development*, 31.
- Hashemianfar, A. & Ganji, M. (2009). An Analysis of Citizenship Culture in Isfahan. *Quarterly Journal of Applied Sociology*, 33 (1), pp. 25-44.
- Hemmati, R. & Ahmadi, V. (2014). Sociological analysis of the status of citizenship culture and its explanatory factors. *Journal of Planning, Welfare and Social Development*. No. 18: pp. 139-182.
- Hosseini, S. (2013). *The Cultural Challenges of the Islamic World (The Difference of Definition in Islamic Culture and Western Culture*. Undergraduate Project in Islamic Theology and Media Studies at al-Mustafa Al-Alamiye Community Media. (in Persian)
- Javid, M. & Ebrahim, M. (2013). "Citizenship Duties" in the Constitution of the

- Islamic Republic of Iran. Quarterly Journal of Public Law Reviews, 2(1), pp. 25-46. (in Persian)
- Joo Kwak, D. (2007). *Challenges for Values Education Today: In Search of a Humanistic Approach for the Cultivation of the Virtue of Private Citizenship, Values Education and Lifelong Learning*, Konkuk University, Seoul, Korea, pp. 147-159.
- Kafashi, M. & Kawoosi, I. (2008). The Impact of Urban Facilities Management on Citizenship Culture. *Journal of Urban Management and Planning*, Center for Strategic Studies, Expediency Assembly, 5 (2), pp. 38-58. (in Persian)
- Kerr, D. & Cleaver, E. (2004). Citizenship education longitudinal study: Literature Review- Citizenship education on year on – what does it mean? National Foundation for Educational Research. Research Report . RR 532.
- Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity1. *Personnel psychology*, 28(4), pp. 563-575.
- Lee, W, O. (1999). Qualities of Citizenship for the New century: Perception of Asian Educational Leaders. Paper Presented at the Fifth UNESCOACEID International Conference on Reforming Learning, Curriculum and Pedagogy. Bangkok, Thailand 13-16 DC.
- Mahdavi, S. & Ashouri, A. (2014). Investigation of Social and Economic Factors Affecting the Promotion of Citizenship Culture (Case Study: Bushehr City). *Journal of Social Development Studies*, 6 (4): pp. 23-36. (in Persian)
- Marshall, T. H. (1981). *Afterthought on value - problems of welfare*, New York: Routledge.
- (1994). *Citizenship and social class in Turner BS & Hamilton P.* (Eds.). *Citizenship: Critical concept*. London: Routledge.
- Miao, C., Humphrey, R. H., & Qian, S. (2018). A cross-cultural meta-analysis of how leader emotional intelligence influences subordinate task performance and organizational citizenship behavior. *Journal of World Business*. 53(4), pp. 463-474.
- Niyazi, M., Jafarpour, B., & Shafaie Moghadam, E. (2014). Explaining the Relationship between Triple Individual, Social and National Identities with Citizen Adherence to Citizenship Culture (Case Study: Citizens of Tehran in the Year). *Journal of Social Development Studies*, 6 (4), pp. 72-85.
- Oltay, E. (2017). Concepts of Citizenship in Eastern and Western Europe. *European and Regional Studies*, 11(6), pp. 43–62.
- Parsons, T. (1965). Full citizenship for the Negro American. *Sociological problem*. Daetdalus, Vol. 94.
- Parvar, H., Shamshiri, B., & Mazidi, M. (2016). Investigating Iran's Late Religious Intellectual Capacity in Realizing Modern Citizenship. *Journal of Educational Sciences of Chamran University of Ahvaz*. Twenty-third Year, 6 (2), pp. 77-104. (in Persian)
- Rafiee, K. & Lotfi, H. (2010). Citizenship education and its role in realizing and achieving sustainable urban development. *Journal of Human Geography*, Second Year, 4(3), pp. 1-12. (in Persian)

- Sandelowski, M. & Barroso, J. (2007). Handbook for synthesizing qualitative research. Springer Publishing Company.
- Shah Talebi, B., Gholizadeh, A., & Sharif, S. (2009). Developing citizenship culture components in the area of values and norms for middle school students. Quarterly of New Approach to Educational Management, 2 (5). (in Persian)
- Skogen, R. (2010). The Missing Element to Achieving a citizenship-as practice: Balancing Freedom and Responsibility in Schools Today, University of Alberta Interchange, Vol. 4, Springer 2010.
- Tobias, R. (1997). The boundaries of education for active citizenship: institutional and community context, Secuter Aotearoa, New Zealand.
- Turner, B. & Hamilton, P. (eds.) (1994). Citizenship: Critical Concepts, London: Routledge.
- Turner, B. S. (2001). The erosion of citizenship. *British Journal of Sociology*, 52, 2, pp. 189-209
- Unesco (2004). World Charter on the Right to the City, World Urban Forum Available at: www.portal.unesco.org.
- Unesco (2010a). Citizenship education for the 21st century. Available from http://www.unesco.org/education/tlsf/TLSF/theme_b/mod07/mod07task03/appendixhtm [Accessed 2010-01-27 4:42 pm].
- (2010b). Teaching and learning for a sustainable future, curriculum themes, Culture & religion for a sustainable future. available from: http://www.unesco.org/education/tlsf/TLSF/pdf/pdf_list.htm [Accessed 2010-03-17 10:35 am].
- UNESCO APNIEVE Sourcebook No. 2 for Teachers). International Encyclopedia of Curriculum. Pergamum pres.